

KANUNİ'NİN AMİRALİ,
TURGUT REİS'İN SON SEFERİ

MALTA KUŞATMASI

OSMAN ÖNDEŞ

İÇİNDEKİLER

MALTA ADASI'NA YELKEN AÇAN TÜRK DONANMASI

Malta Şövalyeleri Tarikatı	13
Geçiş Yolu Üzerindeki Rodos Adası	17
Malta Kuşatması'nın Tanık Yazarı	
Francisco Balbi di Correggio	20
Matteo Perez d'Aleccio (1547-1616)	22
Bir Ayrım- Turgut mu, Turgud mu; Reis mi, Paşa mı?	24

VALETTA – SADECE TÜRK AKINCILARINA KARŞI PLANLANMIŞ VE İNŞA EDİLMİŞ KENT

Jean Parisot de la Valette	28
Birgu ve Saint Angelo Kalesi	29
Valetta	31
Büyük Üstad'ın Sarayı	32
St. John's Cathedral–Saint John Katedrali	33
Mdina	34
Malta'yı Türk Akınlarına Karşı	
Kalelerle Donatıyorlar	34

TARİH DÜŞÜLEN BİR YIL - 1565

Barbaros Hayreddin İstanbul'da	44
XVI. Yüzyıl Osmanlı Donanması	46
Malta Adası'na Saldırıları	50
İki Dinin Amansız Savaşı	52
Papa III'ten Papa V'e Kadar Papalık	54
Türklerin İtalya Kıyılarındaki Gözetleme Kuleleri	55
Osmanlı Donanması ve Hazırlıkları	61
Venedik Belgelerinde Cerbe Deniz Savaşı	63

Sıra Malta Adası'nda	68
Turgut Reis	69
Saint John veya Tapınak Şövalyeleri.....	82
Tapınakçıların Kuruluşu ve Amacı.....	84
Rodos ve Malta'da Üslenmeleri	87
Saint Elmo Kalesi Önlerinde	91
Malta'ya Doğru	96
Türkler Geliyor mu?	101
Şövalye Melchior d'Eguaras Mdina'da.....	111
Malta Kuşatması, Din Savaşlarının Acımasızlığını	
Ortaya Koyar	114

SAINT ELMO KALESİ KUŞATILIYOR

Saint Elmo Yanlış Bir Oyun	132
Beklenmedik Ziyaretçi.....	140
Haçlıların Tersine Zırh Filan Bilmezlerdi	150
Kale Son Anlarını Yaşıyor	153
Zulmün Böylesi Nerede Görüldü?	157
Saint Elmo'dan Sonra	160

28 HAZİRAN 1565

SAINT MICHAEL KALESİ BOMBALANIYOR

Götürün Asın Bu Adamı!	164
İntikamın Sonu Gelmiyor	199
Yeniden Lağımlar Açılıyor	209
İntikam Üstüne İntikam.....	216
Birgu'yu Terk Edelim.....	221
Gitmişler... Türkler Gitmiş!	233
Savaşlar Haçlılarla-İslam'ın Kılıcı Osmanlılar	
Arasında idi	237
Malta Kuşatması'ndan Sonra... ..	238
İnebahtı Deniz Savaşı	239

KAYNAKÇA.....	241
----------------------	------------

İNDEKS	245
---------------------	------------

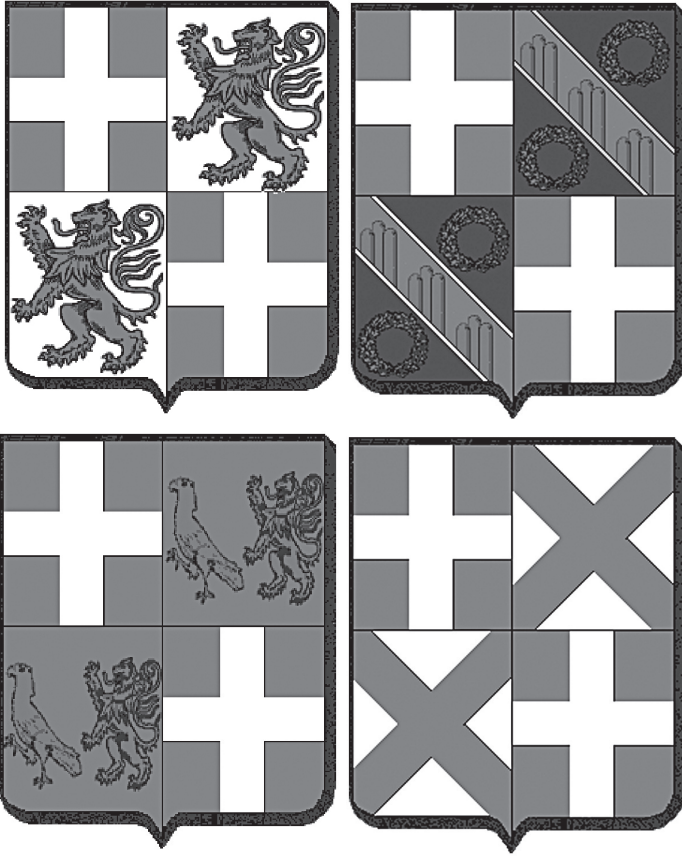
MALTA ADASI'NA YELKEN AÇAN TÜRK DONANMASI

1565 Malta Kuşatması dünya askerlik tarihinde büyük lojistik savaşlardan biri olarak tanımlanabilir. Malta'da yaşadığım 1968-1970 yılları boyunca XVI. yüzyıl savaş imkanları açısından adanın geçit vermeyecek derecede tahkim edilmiş olduğunu defalarca gözlemledim.

Malta'nın, doğasının alabildiğine kurak oluşunu, buna karşın aynı şekilde Allah'ın lûtfu mu dersiniz, yoksa toprağının bile verimsiz olduğuna mı inanırsınız bilmiyorum ama, adayı kaplayan kayalıklarının aman vermez olduğu konusunda birleştiğimizi görürsünüz. *Sandstone* denilen, hatta dilimize *Malta Taşı* diye yer etmiş yumuşak kumtaşlarından oluşan adada yer altında nice inanılması güç sığınaklar, mahzenler ve koridorlar yer almaktadır.

Malta'da görevli olduğum yıllarda yabancı olan bizleri şaşkınlık içerisinde bırakacak kadar çok yer altı mahzeninin nasıl bir savaş hareket merkezi haline getirilmiş olduğuna da tanık oldum. Maltalılar, II. Dünya Harbi yıllarında Almanların ve İtalyanların istilasından, 1565'te Osmanlı Kuşatması'ndan bu kayalar, mahzenler sayesinde korunmuşlardı.

Kayaların içinde yüzlerce metre derinlikteki yer altı karargahlarında bazen bir ay süren tatbikatlarda görev aldım. Bu sığınakların, şövalyelerin; tüm görkemli renkleriyle süslenmiş olarak

Hospitalier Şövalyeleri'nin armaları

günümüzde turizmin hizmetine sunulmuş olmasının yanı sıra, resmî davetlere tahsis edilen birer kongre sarayı gibi değerlendirildiğini de 2008 yılında katıldığım bir davet sırasında gördüm ve hayran oldum.

Hristiyanlığın fanatik savunucuları olan Saint Jean Şövalyeleri Kudüs'ten, Kıbrıs Adası'ndan, Bodrum'dan, Rodos'tan sürülmüş olmalarının intikam duyguları içerisinde son olarak yerleştikleri Malta Adası'nda tüm Avrupa ile birleşerek Osmanlı İmparatorluğu'na karşı amansız bir direniş göstermiş ve zafer kazanmışlardır.

Bu bakımdan XVI. yüzyıl Akdeniz coğrafyasında Osmanlı İmparatorluğu’nu rahatsız eden Maltalı Hospitalier-Tarikat Şövalyeleri’nin ya da Saint Jean Şövalyeleri’nin başardıkları savunma, bu adaya artık dünya durdukça hep akıllarda kalacak, törenlerle tekrarlanacak, adına birbiri ardınca eserler meydana getirilecek, resamlara ilham verecek, hatta günümüzden gelecek kuşaklara dek turist çekecek çok önemli bir öge olmaya devam edecektir.

Bu savaşın gözlemcisi ve en önemli belgesinin yazarı olan Francesco Balbi di Correggio, Malta Muhasarası’nda 35000 Türk askerinin şehit düştüğünü yazar. Bu rakam abartılı gibi gelse de, çoğu kaynakta da Bosio levantlari dahil 30000 rakamı verilmiştir. Diğer bazı kaynaklara göre Türklerin kaybı 25000, Saint John Şövalyeleri’nin kaybı ise tüm güçlerinin üçte biri civarındadır. Fakat Malta ahalisinin üçte biri de bu çarpışmalar sırasında telef olmuştur. En ağır çatışmaların geçtiği Birgu ve Senglea’da kayıplar çok ağırdır. Çoğunluğu Maltalı olan 9000 savaşçı yazın kızgın ve bunaltıcı sıcaklarına direnerek dört ay boyunca Müslümanlara karşı adayı, aslında diğer bir deyişle Hristiyanlığı korumuşlardır. Çatışmalarda 130000 civarında gülle atılmıştır.

MALTA ŞÖVALYELERİ TARİKATI

Malta Adası’nda yaşadığım iki yıl boyunca her 7 Eylül günü büyük dinî törenlerle kutlanan Malta’nın Osmanlı kuşatmasından, hatta esaretine düşmekten kurtuluş ayinlerini seyrettim. İkinci kutlama için Rabat’taki katedralde binlerce diyebileceğim davetliden biri oldum.

Peki Malta Şövalyeleri ya da Saint Şövalyeleri kimlerdi?

Onlara Knights Hospitalier de denilmekte... Lâtince adları “*Calvalieri Ospitalieri*” olan Hospitalier Şövalyeleri ya da Saint Jean Şövalyeleri XI. yüzyılda kurulmuş bir şövalye tarikatıdır. Hristiyanlık dünyasına yönelik bir yardım kuruluşu olan bu tarikat, XI. yüzyılın sonlarına doğru Amalfili İtalyan tacirler tarafından Müs-

lûmanlardan alınan özel izinle, şehre gelecek yoksul ve hasta hacı adaylarına yardım etmek amacıyla Kudûs'te kurulmuştur. Zamanla Bodrum'da, Rodos'ta ve nihayet Malta Adası'nda bağımsız bir devlet olarak güçlü bir ordu ve donanmaya sahip olmuş; Avrupa, İslam ve Osmanlı tarihinde büyük izler bırakmıştır.

1095-1270 tarihleri arasında devam eden Haçlı Seferleri, Haçlı Savaşları ya da Haçlı Akınları, Avrupalı Katolik Hristiyanların Papa'nın çeşitli vaatleri ve talebi üzerine, Müslümanların elindeki Ortadoğu toprakları "*Kutsal Topraklar*"da askerî ve siyasi denetim kurmak için düzenledikleri akınlardır. Haçlı Seferleri ve savaşlarına bu adın verilmesi, doğuya yürüyen Hristiyanların elbiselerine haç diktirmelerinden kaynaklanır.

Türkler XI. yüzyılda Müslümanlığı kabul ederek batıya göç etmeye başlamış, Büyük Selçuklu Devleti'ni kurarak Ortadoğu'nun büyük bir bölümünü ele geçirmişlerdi. O döneme kadar İslam dünyasıyla büyük çaplı bir çatışmaya girmemiş olan Avrupalılar, 1071 yılında Bizanslıların Malazgirt Muharebesi'nde uğradıkları yenilgi üzerine büyük bir telaşa düştü. Anadolu'nun kapıları bir kez daha Türklere açılmış ve Türkler Konstantinopolis'in yakınlıklarına kadar ilerleyerek Nikaia'da (İznik) Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuşlardı. Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos, Papa II. Urbanus'tan Türklere karşı yardım istedi. Böylece zaten Kudûs'teki Hristiyanlığın kutsal topraklarının Müslümanların denetiminde olmasından hoşnut olmayan Avrupalılar arasında Haçlı Seferi düşüncesi oluştu. Papa II. Urbanus 18 Kasım-28 Kasım 1095 tarihleri arasında Fransa'nın Clermont kentinde bir "*Clermont Konsili*" toplayarak Avrupa'nın liderlerini Müslümanlarla savaşa çağırdı. Bu çağrıya cevap veren ordular 1097 yılında ilk defa Anadolu'ya girerek Birinci Haçlı Seferi'ni başlattı.

Birinci Haçlı Seferi, Avrupalılar açısından çok başarılı oldu. müslümanlar, Avrupalıların bu saldırısına hazırlıksız yakalanmıştı. Anadolu Selçuklu hükümdarı I. Kılıç Arslan, Nikaia'yı Haçlılara vermek zorunda kaldı. Dahası, aynı yılın Temmuz ayında Eskişehir yakınlarındaki Dorileon Muharebesi'nde Haçlılara yenildi. Ekim

ayında Haçlılar Antakya'yı kuşattı. Bir seneye yakın süren kuşatma sonucunda Antakya Haçlıların eline geçti. 1099 yılında ise Kudüs kuşatıldı ve 15 Temmuz'da düştü. Haçlılar Kudüs'ün bütün halkını kılıçtan geçirdi. Birinci Haçlı Seferi sonucunda, Ortadoğu'nun çeşitli kentlerinde irili ufaklı Haçlı devletleri kuruldu.

Birinci Haçlı Seferi'nden sonra on kadar Haçlı Seferi yapıldı. Ancak bunlardan hiçbirisi başarılı olamadı. Ortadoğu'da güç kazanan çeşitli Müslüman devletler zamanla Haçlı devletlerini birer birer ele geçirdi. 1187 yılında Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlılardan geri alması büyük bir dönüm noktası oldu. XIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Haçlıların Ortadoğu'daki varlığı sona ermişti. XIV. yüzyıldan itibaren Avrupalıların Müslümanlara karşı saldırılarını Osmanlı Devleti göğüslemeye başlayacaktı. Haçlı Seferleri veya Haçlı Savaşları, Batı Avrupalı Hristiyanların dinlerince kutsal sayılan Kudüs ve Filistin'i Müslümanlardan geri almak istemeleri gibi dinî bir temele dayanmakta ve günümüzde dahi görünüm değiştirmiş şekilde de olsa aynen devam etmektedir.

Haçlılar ve Haçlı seferlerinin içeriğini derinlemesine incelemek isteyenler için Prof. Dr. Işın Demirkent'in 1997 yılında Dünya Yayıncılık tarafından neşredilmiş "*Haçlı Seferleri*" çalışması önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Merkezi İtalya'nın Roma kentinde bulunan Malta Şövalyeleri Tarikatı'nın günümüzdeki resmî adı İtalyancada "*Sovrano Militare Ordine Ospedaliero di San Giovanni di Gerusalemme di Rodi e di Malta*"; yani "*Kudüs, Rodos ve Maltalı St. Jean Egemen Askeri Hospitalier Tarikatı*" veya kısaca "*Malta Tarikatı*"dır.

Hospitalier Şövalyeleri'nin işareti, zırhlarının üstüne giydikleri uzun mantolara işlenmiş beyaz haçtır. Bu şövalyeler, önceleri Kudüs'ü sahile bağlayan "*Hacılar yolu*"nu korumakla işe başlamış, daha sonra bütün Haçlı Seferlerine katılmış, Müslümanların Endülüs'ten çıkarılmasında ve Haçlıların denizlerdeki harekâtında da görev almıştı. Hısnu'l-Ekrad, Arka, Merkab, Sahyun, Kevkeb ve Beyt-i Cibrin kalelerine sahip olan Hospitalier Şövalyeleri'nin

Ortadoğu'daki varlıkları Kalavun'un 25 Mayıs 1285'te son kale olan Merkab'i almasıyla sona ermiştir.

Bu tarikat, Kudüs'teki Saint Jean Kilisesi yakınında, kilise da-
yanışma örgütünce hasta Hristiyan hacıların tedavisi amacıyla
işletilen hastanenin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır.

Hugues de Payns, "*Templier Şövalyeler* " târikatını kurarken,
Raymond de Puy de Hospitalier anlayışı olan hasta Hristiyan hacı-
lara yardım ve bakım amacını bir şövalye tarikatına dönüştürmüş
ve bu tarihten sonra "Saint Jean Şövalyeleri", daha sonra "*Rodos
Şövalyeleri*" ve nihayet "*Malta Şövalyeleri*" adıyla anılmışlardır.

İlk başlangıç noktaları olan Kudüs'ü 1187'de Selahaddin
Eyyubi'nin ele geçirmesi ve şövalyeleri kovması üzerine tarikat üye-
leri önce Akka'ya, daha sonra Antakya'ya yerleşti. İnançlarına sıkı
sıkıya bağlı kalan Saint John Şövalyeleri yerleştikleri Antakya'dan
da kovulunca Filistin'e yakın olabilmek umuduyla 1291'de Kıbrıs'a
yerleşti. Günümüzde Gazi Magosa'da harabe halinde duran fakat
çok zengin bir Hristiyan inanç kültürü olan kiliseler onların bu
asırdaki varlığını hatırlatmalıdır. Saint John Şövalyeleri on dokuz
yıl Kıbrıs'ta kaldıktan sonra, Kıbrıs'ı da terk etmek zorunda kaldı.

1309'da Rodos'u ele geçirdiler. Burada bir hastane kurup adayı
bağımsız devlet gibi yönettiler. Doğu Akdeniz'de güçlü bir donan-
maya sahip olup kısa bir zaman içinde çevredeki adalara hakim
oldular ve kaleler inşa ettiler.

Papa V. Clement, 2 Mayıs 1312'de Mabed Şövalyeleri Tarikatı'nın
kapatılmış olduğunu resmen ilan etti. Ancak kapatılma kararında
suçlamaların hiçbiri yer almıyor, sadece "*Kilisenin hayrına olduğu*"
belirtiliyordu. Tebliğde dikkat çeken bir başka karar da, şövalye-
lerin bütün mallarının, Kudüs'ten beri bu tarikatın rakibi olan
Hospitalier-Misafirperver Şövalyeler Tarikatı'na devredilmesi idi.

1406'da Anadolu kıyılarında, Antik Halikarnassos'ta (bugünkü
Bodrum) kale yapımına başladılar.

Şövalyeler yedi ayrı ülkeden gelen bir birlik oluşturmuştu.
Her bir birliğe *Langue -Dil-* adını veriyorlardı. Bunlar Provence,

Auvergne (Bugünkü Fransa'nın eyaletlerinden), Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere ve Almanya'dır. Provence, Fransa'nın güney bölgesi; Auvergne ise Fransa'nın ortasındaki dağlık bölgedir. Daha sonra sekizinci dil olarak Kastilya (Portekiz) tarikata alınmıştır. Her bir grup kendi milletinden ayrı bir şövalyenin emri altındaydı ve bu kişiler koyu Katolik Hristiyan'dılar.

GEÇİŞ YOLU ÜZERİNDEKİ RODOS ADASI

Rodos Adası Hristiyanların en kuvvetli ileri karakolu olmuş, Anadolu'ya ve Mısır'a yönelik Haçlı Seferlerinde üs olarak kullanılmıştır. Fethi için birçok sefer düzenlendiyse de ada alınamamıştır. 1480'de Fatih Sultan Mehmed Han zamanında da kuşatıldı.

Cem Sultan'ın Rodos Şövalyeleri'nin eline geçmesi Saint Şövalyeleri'ni daha saldırgan duruma getirirken, Osmanlı sara-yını derin sıkıntı ve üzüntüye boğmuştu.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesiyle Rodos'un önemi daha da arttı. Anadolu'dan Mısır'a giden deniz yollarının emniyetinin tam olarak temin edilmesi kaçınılmaz bir zaruret hâlini almıştı. Yavuz Selim Han'ın Rodos'un fethi için ordunun hazırlanmasını irade buyurmuş olmasına rağmen ömrü vefa etmediğinden adanın fethi oğlu Kanuni Sultan Süleyman Han'a kaldı.

Şövalyeler korsanlık yapıyor, Türk donanmasına zarar veriyorlardı. Bu sebeple Rodos'u fethetmek Osmanlı için İstanbul'un fethi kadar önemliydi. Kanunî Sultan Süleyman ordusunun başında Marmaris'e gelmiş, oradan da gemilerle Rodos'a çıkmıştı. Şövalyelere yaptığı teslim teklifinin reddi üzerine, Ağustos'un birinci günü Rodos Kalesi dövülmeye başlandı. Ağustos ayı karşılıklı lağım açmakla ve yine karşılıklı top ateşiyle geçti. Açılan top ateşiyle, kalede ağır hasarlar meydana getiriliyor, şövalyelerin askerleri açılan gedikleri süratle kapatıyordu. Şövalyelere yardım amacıyla onların yanlarında yer alan Avrupa'nın en meşhur mühendisi Gariele Martinengo, Türk lağımcılarının Rodos Kalesi burçlarının altına açtıkları lağımları maharetle kapatıyor ve üstüne üstlük başka

lağımlar açmaya devam ediyordu. İki kuvvet arasında 10 Aralık tarihine kadar süren korkunç bir mücadele sürüp gitti ve kale iyice yıpratıldı. 18 Aralık'ta yapılan umumî bir hücumda şövalyeler, şehir içindeki istihkam ve hendeklerin arkasına çekilmeye mecbur kaldı ve artık direnmenin imkânsızlığını da anladıklarından kaleyi teslim etmeyi kabul ettiler.

Ordunun aylar süren baskısı ve verilen binlerce şehidin ardından 21 Ocak 1522'de Rodos fethedildi. Kanuni, altı ay süren abluka sonunda adayı teslim aldığıında “*Bağrımızdaki hançeri çıkardık*” demiştir.

Rodos Adası, altı aylık bir kuşatmanın ardından, 1522 yılında Türkler tarafından alındı. Şövalyeler 20 Aralık 1522'de teslim oldu. Adayı ve çevredeki diğer kaleleri 1 Ocak 1523'te terk ettiler. Bir süre Akdeniz'de başıboş gezen şövalyeler, Papa ve Kutsal Roma Germen İmparatoru Şarlken tarafından kendilerine verilen Malta Adası'na çekildi.

Adayı kuşatan Mustafa ve Piyale Paşalar ile Turgut Reis komutasındaki Osmanlı donanmasını ve askerlerinin muhasarasını kıran Malta Şövalyeleri'nin dört asır süren göçebeliği 1565 yılında galip gelmeleriyle sona erdi. diğer bir deyişle, Türkler adayı alamamıştı.

1565 bozgununda Turgut Reis'in şehit düşmesi Osmanlı deniz gücünün maneviyatının bozulmasında etkili olmuş ve sonunda Türk kuşatması başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Akdeniz'deki son kuşatması “*The Great Siege of Malta-Büyük Malta Kuşatması*” olarak tarihteki yerini almıştır ve ada bir daha Türklerin hücumuna maruz kalmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Malta'daki yenilgisi Avrupa'nın maneviyatını yükseltmiştir.

Malta Kuşatması konusu ülkemiz insanı beyninde dikkat çeken bir konu olarak yer etmemiştir. Buna karşın Batı dünyası yazarları bu konuda çok sayıda belgesel eser, araştırma neşretmiş ve romanlar yazmıştır. Bilimsel yapıda neşredilmiş eserlerin sayısı şaşırtıcı

olmamalıdır. Yine bu kuşatma ekseninde düzenlenen konferanslar, seminerler devam etmektedir.

Şöylece incelediğimizde; çağdaş yazarların Malta Kuşatması konusundaki eserlerinde başarı derecelerinin, değişen çaresizliği ve gaddarlığı yakalamak için ne derece çalıştıklarıyla doğru orantılı olduğunu görürüz. "*Angels in Iron*" adlı eserinde Nicholas Prata tarihsel anlatıya sadık kalır ve öyküsünü belirgin bir Katolik kavramıyla anlatır.

Savaşı ve aşkı özdeşleştiren David Ball, "*Ironfire*" başlıklı epik romanında destansı bir yorumla Malta Kuşatması'na kadar uzanan adam kaçırma, kölelik ve intikam öyküsünü işler. Eserinde Malta Şövalyeleri biraz daha az sempatik görünürken, olaylara karşı daha romantik bir yaklaşım içindedir. Tim Willocks 2006'da yayınlanan "*The Religion*" (Din) başlıklı eserini şövalyelerin yanında savaşan paralı Hristiyan fanatik asker Mattias Tannhauser'in gözlemlerine dayanarak sürdürür. Bir taraftan da Maltalı soylu bir kadının evlilik dışı doğmuş oğlunu bulmaya çalışmaktadır. Onun rakibi engizisyonun yüksek rütbeli bir üyesidir. Öykü çatışmanın her iki tarafını bir tablo gibi ortaya koymaktadır.

James Jackson "*The Blood Rock*" isimli romanında kurgusal bir öykü çizer. Paralı İngiliz fanatik Christian Hardy'nin etrafında Malta'nın kuşatılması anlatılır.

"*Pirates of Christ*", Malta Kuşatması'na odaklanan Edward Lamond tarafından yazılmış tarihî bir romandır.

"*The Disorderly Knights*", 1551'de Malta, Gozo Adaları ile Trablusgarp'taki başıbozuk Saint John Şövalyeleri'ni kurgusal bir içerikle veren belge sayılabilir. Eserdeki aktörler kurgusal olsa da olaylar bir tarih akışı içerisinde sıralanır.

Eserin sonuna aldığım *Kaynakça* bize Malta Kuşatması konusunda ne kadar ciddi çalışmaların yapıldığını ve milyonlarca baskı yapan ne kadar çok kitabın neşredildiğini göstermektedir.

Benim yaptıklarına gelince; deryalar kaptanı olan Turgut Reis'in hayatı, mesleki dehası ve nihayet Malta Kuşatması hakkında Türkçe

neşredilmiş bir eser yok gibidir. Eğer doğru bir saptama yapabilseysem, ilk kez 1978’de Milliyet Tarih Kitapları dizisinden olmak üzere *“Turgut Reis-Malta Muhasarası”* adıyla ben bir eser neşrettim. Bu eserim çoğunlukla Malta’daki iki yıl süren yaşantımda bana unutamayacağım şekilde bilgi aktaran Kütüphaneci ve Tarihçi Joseph Gallea’nın *“The Siege Of Malta 1565”* başlığıyla bilinen ve İspanyol asıllı fanatik Hristiyan savaşçı-yazar Francesco Balbi di Correggio’nun görsel saptamalarından oluşan İspanyolca eserinin kısım kısım İngilizce çevirisine dayanıyordu.

Bu eserim 1998 yılı Ağustos ayında bu kez Aksoy Yayıncılık tarafından ikinci baskı olarak yayınlandı. İkinci baskıda esere yeniden Türk kaynaklarından belgeler ekleyerek yeni bir düzenleme yapmıştım. Bu baskıda eserin adı *“Turgut Reis-Malta Kuşatması ve Son Sefer”* oldu.

Turgut Reis’i ve bu büyük Türk denizcisinin Malta Kuşatması’yla sona eren hayatını anlattığım bu eser için ise çok daha kapsamlı başka kaynakları çalıştım. Bir yönüyle üçüncü baskı olarak görülebilirse de, içeriğinde ilk baskılarda olmayan önemli başka belgeler ve anlatımlar yer almaktadır.

Nedense Türk tarihçilerin, hele kökleri askerî deniz tarihçiliğinden gelen tarihçilerimizin eserleri yerine, Türk denizcileri üzerine yabancıların yazdıkları eserlerin rağbet görmesi konusunda okurlar kadar yayıncıların da düşünmelerini dilerim.

“Turgut Reis’in Son Seferi-Malta Kuşatması” benim açımdan böyle bir his dünyasından geçerek üçüncü kez yayına hazırlanmış olmaktadır.

MALTA KUŞATMASI’NIN TANIK YAZARI
FRANCISCO BALBI DI CORREGGIO

Malta Kuşatması’nı anlatmak için çok önemli iki kaynak isme mutlaka değinilmelidir. Bunlardan biri İtalyan ressam Matteo Perez’dir. Diğeri ise kuşatma boyunca şövalyelerin yanında olan İspanyol yazar Francesco Balbi di Correggio’dur (1505–1589).

Kendisi İtalya'nın Reggio Emilia bölgesinde Corregio'da dünyaya geldi. 1565 Malta Kuşatması sırasında İspanyol şövalyelerin yanında savaşmıştır. Kimliği hakkında fazla bilgi olmamasına rağmen, kuşatmayı nakleden günlüğü bu savaşa ait temel bir belge sayılmaktadır.

Balbi, Şövalye Hipolito Sans'ın uzun şiirlerine nazaran, her olayı gördüğü gibi nakletmesinden dolayı da tercih edilmiştir. Saint John Şövalyeleri'nin resmî tarihçisi olan Giacomo Bosio'nun dayandığı en önemli kaynak dahi 1567'de yayınlanan Balbi'nin hatıratı olmuştur.

Hatıratı bazı düzeltme ve düzenlemelerden geçerek 1567'de İspanya'da yayınlandı. Bu eser bazı düzenlemeler yapılarak 1568'de ikinci baskısını yaptı. İngilizceye ilk kez Henry A. Balbi tarafından çevrildi ve bu çeviri 1961'de "*The Siege Of Malta 1565*" adıyla Kopenhag'da yayınlandı.

İngiliz denizci yazar Ernle Bradford yine "*The Siege Of Malta 1565*" başlığını verdiği çeviriyi asıl metinden bazı kısaltmalar yapılmış haliyle 1965'te neşretti. Bu eser 2003'te Penguin Yayınları'nda yeni baskılar yaptı. Bende ki kopyası 1965 Butler&Tanner, Frome&London baskısı olmaktadır.

1565 Malta Kuşatması dahil Osmanlı İmparatorluğu ve Papalık ekseninde tüm tarihsel olayları belgeleyerek veren "*The Papacy and the Levant (1204-1571)*" başlıklı eser Kenneth M. Setton'un yirmi yıl sürdüğünü belirttiği muazzam çalışmasının ürünüdür. Dört ciltten oluşan bu eser külliyesi American Philosophical Society yayınıdır. Bu eserin 4. cildi 1565 Malta Kuşatması'nı verir ve dayanak noktası çoğunlukla her yazarda olduğu üzere Francesco Balbi di Correggio'nun "*La Verdadera Relacion*" başlıklı görsel kayıtlarına ve Pierre Gentie de Vendome'un "*Le Siege de Malte*" gibi eserine atıfta bulunarak anlatım yapar.

İlk eserim, üzerinde yaptığım eklemelerle 1993 yılında Aksoy grubuna ait Aksoy Kitap tarafından yeniden yayınlandı. 2010 yılında yeni kaynaklara ulaşmaya devam ettim ve Mons. L'Abbe de

Malteo Perez d'Aleccio Malta Kuşatması'nı Büyük Üstad'ın Sarayı'nda Taht Odası olarak bilinen Saint Michael ve Saint George salonlarının duvarlarında 13 tabloyla resmetti.

Vertot'un 1818 yılında Dublin'de J. Christie tarafından yayınlanmış *"The History of The Knights Hospitaller of St. John of Jerusalem Styled Afterwards The Knights of Rhodes and at Present The Knights of Malta"* başlıklı eserinin özellikle Onuncu Kitap olarak verilen Malta Kuşatması kısmından alabildiğince yararlandım.

MATTEO PEREZ D'ALECCIO (1547-1616)

Matteo Perez d'Aleccio, Maniyerist Sanat Akımı döneminde tarihi adanmışlık ve denizcilik konularında tanınan bir İtalyan ressam oldu. Lecce'de dünyaya geldiğinden Matteo da Lecce veya Leccio olarak da bilinmektedir.

Maniyerizm 1520 yılında başlayan ve 1600 yılında sona eren gerçekçi olmayan ortamlarda figürlerin abartılı pozlarla resmedildiği bir sanat tarzı idi. Maniyerist sanat hareketi ilk kez Floransa ve Roma'da ortaya çıktı. En ünlü Maniyerist sanatçı için Raphael ve Michelangelo örnek gösterilebilir.

Matteo Perez d’Aleccio, Malta Kuşatması’nı başından sonuna kadar bir dizi yağlıboya tabloda resmetmesi kadar, Saint John Şövalyeleri’nin portrelerini yapması ve Valetta’daki sarayın duvarlarını ve hatta tavanını kuşatma sahneleriyle bezemesi sayesinde üne kavuşmuştur. Eserleri bu nedenle günümüzde de canlılığını korumaktadır. O kadar ki Alessandro Allori; Bartolommeo Ammannati, Lucia Anguissola, Sofonisba Anguissola, Giuseppe Arcimboldo, Baccio Bandinelli, Leandro Bassano, Domenico Beccafumi ve daha nice Maniyerist sanatçıdan daha çok anılmaktadır.

Vatikan’daki Sistine Şapeli’nde, Michelangelo’nun *Son Karar* tablosunun karşısındaki fasadda yer alan *Meleklerin Düşüşü* kompozisyonunda Michelangelo’nun yanında çalıştı. Roma’daki Accademia di San Luca’nın üyesiydi.

Napoli’ye seyahat ettiğinde ünlü sanatçı Pablo Moron’la tanıştı ve onun asistanı olarak çalıştı. Perez’in en önemli eserleri Roma’da bulunuyor. Bunlar arasında; Villa d’Este Tivoli ve Frascati’de bulunan Villa Mondragone’daki freskleri sayılabilir.

1565-1576 yılları arasında Malta’da çalıştı. 1580’de Seville’deki çalışmalarını sürdürüyordu, 1589’da Lima’ya yerleşti.

Malta’da Valetta’daki Büyük Üstad’ın Sarayı, Taht Odası olarak bilinen St. Michael ve St. George salonlarının duvarlarına 13 adet Malta Kuşatması’nı resmetti. Yaptığı freskler sanatçının Maniyerizm tarzını, bu akımın özündeki abartıları ve düşsel çizgileri içerir. Nitekim Maniyerizm tarzını Malta’ya getiren sanatçıdır. Bu freskleri 1575-1581 yıllarında tamamlamıştır. Bu tablolarından dördü yine yağlıboya olmak kaydıyla İngiltere Greenwich’te bir zamanlar kraliyet ailesinin malikanesi olan Queen’s House’un Cube Room duvarlarında yer almaktadır. Eserlerini çoğunlukla İspanya’daki yaşamı sırasında tamamladığı bilinir. Seville Katedrali’ndeki abidevi freski 1584’te tamamlamıştır. Aynı eserini San Miguel Kilisesi için de yapmıştır. Eserleri İspanyol ressam Luis de Vargas’ın eserleri karşısında daha az rağbet gördüğünden Roma’ya dönmüş ve

1616'da bu şehirde ölmüştür. Çok büyük servet edinmesine karşın son yıllarını fakirlik içinde geçirdiği belirtilir.

Matteo Perez'in resmettiği üçüncü tablo 23 Haziran günü Saint Elmo Kalesi'nin "tahkimatının" Osmanlı Türk birliklerinin eline geçmesini resmetmektedir. Kale 29 gün süren kuşatmadan sonra Türk birliklerine teslim olmuştur. Kalede bulunan 29 top bu tabloda resmedilmiştir. Saint Angelo Kalesi karşısında yer alan Saint Elmo'da Türk sancakları dalgalanmaktadır.

Sanatçı tabloyu Saint Elmo'yu Sceberras Tepesi'nden seyreder bir açıdan resmederken yine dikkatleri denize ve Saint Elmo'nun sağında, gerilerde yer alan Birgu'ya çekmektedir.

Yeniçeriler kalenin duvarlarını aşarken, şövalyeler iki grup halinde son savunmalarını yapmaktadır. Top bataryası namluları sol tarafa dönük iki sıra olarak görülmektedir. Resmin ortasında Saint Angelo'dan atılan güllenin isabet etmesi sonucu yeniçerinin şehit düşmesi resmedilmiştir. Çok yanaşık düzende ilerleyen lağımıcılar ve yeniçeriler ortalarda ön sıralarda görülmektedir. Mustafa Paşa ve diğer kumandanlar; Piyale ve Kılıç Ali Paşalar hemen siperlerin en ön sırasındadır. Resimde değişik üniformalar içinde Türk askerleri de bulunmaktadır. Saint Elmo'nun soluna doğru limanın ağzında beş Türk baştardası vardır ve forsalar Saint Angelo ile Birgu'ya doğru kürek çekmektedir. Şövalyelere ait üç kadirge ise Saint Elmo'yu kurtarmak için son gayretlerini sarf etmektedir. Saint Elmo düştüğünde dokuz yaralı şövalye dışında hiçbir canlı bırakılmamıştır.

BİR AYRIM- TURGUT MU, TURGUD MU; REİS Mİ, PAŞA MI?

Turgut Reis'in asıl adı Turgud mu, yoksa Turgut mudur? Bunun doğru cevabını tarihçiler resmî belgelere bakarak söylesinler. Büyük tarihçi Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın TTK Yayınları'ndan defalarca yeni baskıları neşredilen "*Osmanlı Tarihi*" başlıklı eserinin II. cildinde, hatta karşılıklı iki sayfadan birinde Turgud-Turgut, diğerinde Turgut, dizin sayfalarında "Turgut oğulları" olarak ya-

13 Eylül 1565 – Dünyanın en korunaklı adası Malta ve Valetta tahkimatları. Malta'da yollar dahi sadece Türklerin akınlarına karşı birçok yerde sık basamaklar halinde düzenlendi.

zıldığı görülür (Sayfa 382-383). "*Tuhfetü'l- kibar fi esfari'l bihâr*" adlı eserinde Kâtip Çelebi'nin *Turgudça* yazdığı kayıtlıdır.

Osmanlı donanması için 1890'da "Turgut Reis sınıfı" olarak adlandırılan üç muharebe gemisinden biri, Tersane-i Amire Kasımpaşa'da inşası planlanan Abdülkadir isimli muharebe gemisiydi. 1895'te omurgası atıldıysa da 1906'da inşaatı tamamen terk edilmiş; aynı sınıftan Kaiserliche Werft, Wihlemshaven Tersanesi'nde inşa edilen iki muharebe gemisi Osmanlı donanması adına satın alınmıştı. Bu gemilerden Kufürst Friedrich Wilhem'e *Barbaros Hayreddin* ve Weisenburg'a *Turgut Reis* adları verilmişti.

İdris Bostan-Salih Özboran ortak eseri olan Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları'ndan neşredilen iki ciltlik "*Türk Denizcilik Tarihi*"nin I. cildinde sayfa 166, 169, 170, 174, 175 ve ilah sayfalarda Turgud Paşa (Reis) diye yazılırken; sayfa 235'te Turgut Reis (Koronlu) kaydı yer almaktadır.

Aynı eserin Zeki Arıkan ve Lütfü Sancar imzalarını taşıyan II. cildinde "Turgut Reis", "Turgut Reis zırhlısı" yazılmaktadır.

Halk dilinde ve Türk bahriyesinde dahi yerleşmiş adı “Turgut Reis”tir. Malta Kuşatması sırasında ise çoktandır Kanuni Sultan Süleyman tarafından verilen paye ile Turgut Paşa olmuştu.

Ben bu eserde bir seçim yapmak zorunda kaldım ve kulağa çok daha hoş gelen, hatta çok alıştığımız Turgut adını tercih ettim. Bir de kapak için aynı sava dayanarak “*Turgut Reis’in Son Seferi-Malta Kuşatması*” ismini seçtim. Okurlarımızın bilmesini isterim ki, Malta Kuşatması’nda Turgut Reis, Turgut Paşa’ydı ve zaten orada şehitlik şerbetini içmişti.

Bir önemli hususa da işaret etmek isterim; bu eserim bir üniversite doktora tezi veya bütünüyle belgelere dayanan salt tarih kitabı değildir. Mevcut kaynaklardan istifade etmeme rağmen, zaman zaman renk katmak amacıyla her aktöre konuşma hakkı tanınmış ve benim hayal dünyamdaki sahneler ne ise, aralarında geçen konuşmalar bir gerçekmiş gibi üretilmiştir. Zaten benim dışımdaki bazı Batılı tarih yazarlarının yaptıkları da budur.

VALETTA – SADECE TÜRK AKINCILARINA KARŞI PLANLANMIŞ VE İNŞA EDİLMİŞ KENT

1565 Malta Kuşatması'nın sekizinci tablosunda tamamiyle Türk akınlarına karşı tahkim edilmiş kalelerle, yüksek duvarlarla kuőatılmıő Valetta kuőbakıőı görülmektedir. Bu kent, Grand Master Jean Parisot de la Valette tarafından planlanmış ve inşa edilmiőt. Adanın baőkentine Büyük şövalye'nin onuruna Valetta adı verilmiőt. La Valette, şövalyelerin Malta'da gelecekte de hkmranlıklarına devam edeceklerine inanıyordu ve bu nedenle şehir düşman tarafından yenilmez şekilde korumaya alınmıőt.

Bu kent, Romalı mimar Vitruvius tarafından dikdörtgen ızgara tarzı geometrik ölçülerde planlandı. Birçok eğimli sokakta yollar düz olmaktansa sırf Türk orduları kolayca geemesinler diye dar aralıklı merdivenler haline getirildi. Çok sık aralıklarla yer altına açılan dehlizler, uzun koridorlarla birinden ötekine ulaőılabilir şekilde yapıldı.

Saint Elmo Kalesi solda görülebilir. Yine Grand Master'ın sarayı ve Saint John adına izafe edilen Saint John Conventual Church-Saint John Rahibe Kilisesi görülmektedir. En st sırada solda Türk filosuna ait bir kalyon ve dört kadirga vardır. Bir gemi Grand Harbour denilen ana limana ilerlemektedir. Güneydoėu kısmında çıkarma yapılan sahillen demir almıő  savaş gemisi görülür. Resmin en alt kısmında ise sol tarafta Türk filosuna ait bir kadirga vardır. Saė

Valetta'da büyük kuşatma.

üst köşeye doğru, şehir duvarlarının dışında, darağacında sallanan bir düşman tasvir edilmiştir.

JEAN PARISOT DE LA VALETTE

1494'te asil bir ailenin çocuğu olarak Fransa'nın güneybatısına yakın Quercy'de dünyaya geldi. Valette ailesi, Fransa'da birçok kuşaktan beri Fransa kralının emrinde birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı Haçlı Seferi'ne katılmış asil ailelerden biri olarak bilinmekteydi. Jean Parisot'un büyük babası Bernard de Valette da bir şövalye idi. Babası Guillot, Fransa şövalyesi unvanını taşıyordu.

Gençlik yıllarına dair çok az bilgi olmasına karşın 1523'te babasıyla Rodos Kuşatması'na karşı savaştığı bilinmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın hoşgörüsü sayesinde Büyük Üstad Philippe Villiers de L'Isle Adam ile Rodos'tan ayrılmıştır. *Langue de Provence* locasına katılarak ömrünü Saint John şövalyesi olarak Hristiyanlığın savunmasına adanmış.

Doğum tarihi 1494 olarak verilmesine karşın, Malta Kuşatması'nın gözlemci yazarı Francisco Balbi di Correggio ve Hipolito Sans'a göre 1565 Malta Kuşatması sırasında 67 yaşındaydı. Bu duruma göre doğum tarihi 1468 olmaktadır.

Jean Parisot de la Valette'i Malta Kuşatması sırasında acımasız savaşı yönetirken gösteren tablolardan biri.

1565 Malta Kuşatması'nın zafere dönüşmesinde parlak bir lider olarak tanındı. 21 Ağustos 1557'de Büyük Üstad Claude de la Sengle'in ölümü üzerine Malta'da Hospitalier Şövalyeleri'nin Büyük Üstad'ı oldu. Büyük Üstad olarak Malta'da tüm gayretini Osmanlı akınlarına karşı koyacak kalelerin inşasına verdi. 21 Ağustos 1568'de Malta'da öldü.

BIRGU VE SAINT ANGELO KALESİ

Osmanlılar tarafından Rodos Adası'ndan kovulmalarından sonra Saint John Şövalyeleri yedi yıl boyunca kendilerine devamlı bir vatan aradı. O sırada Kutsal Roma İmparatoru, İspanya ve Bosna Hersek Kralı Habsburg V. Charles (Şarlken) idi. Bosna Hersek

Birgu-Vittoriosa'daki Saint Angelo Kalesi

kısmen Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altına girmişti. Osmanlıların yayılmacı politikası V. Şarlken ile Saint Jean Şövalyeleri'ni birlik olmaya yöneltti. Şövalyeler, V. Şarlken'in himayesindeki Sicilya Krallığı bölgesindeki Malta Adası'na yerleşirlerse Orta Akdeniz'de büyük bir savunma gücü yaratabilirlerdi. Değil ki, Malta doğal olarak son derece korunmalı bir ada idi.

Fransızların karşı çıkmasına rağmen Şarlken 1523'te Saint John Şövalyeleri'ne Malta Adası'nı verme kararını aldı. Şövalyeler, Büyük Şövalye Villiers de l'Isle Adam zamanında çok ihmal edilebilir bir vergi ödemek kaydıyla 1530'da Malta'ya yerleşti.

Adanın orta bölümündeki Mdina başkentti. Bir diğer kent olarak Birgu Büyük Liman'ın kenarında yer alıyordu. Birgu adı 1565 Malta Kuşatması zaferinden sonra Vittoriosa olarak değiştirilecekti.

Birgu'yu geçilmez, yenilmez yapan burun üzerinde inşa edilmiş olan Saint Angelo Kalesi tahkimatlarıdır. Büyük Şövalye Villiers de l'Isle Adam bir Osmanlı istilasına karşı korunma amaçlı olarak zaman kaybetmeden Büyük Liman'ın bu son derece önemli mevkiine bir kale inşası kararını vermiştir. Büyük Şövalye La Sengle zamanında kalenin altına açılan tüneller, mahzenlerle Senglea kentine bağlantılar gerçekleştirildi. Limanın ağzında Saint Angelo'ya karşı olarak Saint Elmo Kalesi ve Saint Michael Kalesi bu dönemde tamamlanmıştır.